

Prosinec 2019

Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2018: přehled výstupů ročenky Institutu pro kriminologii a sociální prevenci

HLAVNÍ ZJIŠTĚNÍ

Stav registrované kriminality v ČR v roce 2018, meziroční srovnání a změny za poslední zhruba desetiletí popisují komentované údaje především z policejních statistik. Zabývají se strukturou trestné činnosti a geografickými ukazateli včetně indexu kriminality. Dále jsou uváděny informace o známých pachatelích v členění podle pohlaví, věku či recidivy; a nejméně frekventovanějších trestných činech. Součástí je i interpretace dat o sebevraždách.

V České republice pokračoval klesající trend v registrované kriminalitě i v roce 2018, další meziroční pokles evidovaných skutků činil 5 %. Struktura kriminality se nemění, těsně nadpoloviční většinu tvoří majetková trestná činnost, výrazně se projevuje tendence poklesu méně závažné majetkové kriminality. V růstu pokračuje (jako jediná) mravnostní kriminalita, deklarováno je páchaní tohoto typu trestné činnosti pomocí sociálních sítí. Souvisí to i s celkovým nárůstem trestné činnosti v kyberprostoru, jenž činí 17 % vzhledem k roku 2017. Na celkové kriminalitě má z hlediska geografického rozčlenění stále nejvyšší, a to čtvrtinový podíl hlavní město Praha, nejmenším dílem k nárůstu trestné činnosti přispívá Karlovarský kraj. Ve většině krajů byl zaznamenán i v roce 2018 úbytek evidované trestné činnosti, výjimkou jsou kraje Liberecký a Plzeňský (nárůst skutků o 4,5 %, resp. 2 %). Objasněnost kriminality se přehoupla v roce 2018 přes 48 %. Znovu poklesly počty stíhaných a vyšetřovaných osob, tentokrát o zhruba 2,5 %, opět se snížil i podíl recidivistů mezi tzv. známými pachateli (38 %); absolutní číslo je dokonce nejnižší za posledních dekádu. Opakovaně trestané osoby spáchaly přes 44 % trestných činů. Podíl žen na trestné činnosti v ČR činí 17 % a v současnosti stagnuje, některé trestné činy však ženy páchají více než muži. Osoby do 18 let věku tvoří necelých 5 % ze všech stíhaných a vyšetřovaných osob. Nejčastěji páchanými trestnými činy dle počtu známých pachatelů jsou krádeže, maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázaní a ohrožení pod vlivem návykové látky, které bylo v roce 2018 čtenější než zanedbání povinné výživy.

Aktuální **trendy v trestní a sankční politice** jsou prezentovány na počtech osob stíhaných, obžalovaných a odsouzených, vývoji aplikace zkráceného přípravného řízení a využívání odklonů. Bližší pozornost je věnována užití některých odklonů s restorativními prvky. Nabízen je přehled struktury ukládaných sankcí, s detailnějším zaměřením na peněžitý trest a trest domácího vězení. Soustředí se též na nepodmíněný trest odnětí svobody včetně vývoje počtů vězňených osob. Není opomenut ani aktuální vývoj v oblasti trestní a sankční politiky vůči právnickým osobám.

Klesající trend pokračoval v roce 2018 i v počtech stíhaných, obžalovaných a odsouzených osob. V případě právnických osob je trend opačný. Mírný nárůst lze zaznamenat i u počtů osob odsouzených k nepodmíněnému trestu odnětí svobody a rovněž v podílu tohoto trestu ve struktuře sankcí ukládaných jako hlavní. Mírně klesly počty vězňených osob, nicméně v evropském kontextu zůstávají stále velmi vysoké. V případě trestů ukládaných jako hlavní soudy nejčastěji ukládaly podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody, na druhém místě peněžitý trest. Spuštění elektronického monitoringu v září 2018 jako jedné z forem kontroly trestu domácího vězení zatím nevedlo ke zvýšení ukládání tohoto trestu. V roce 2018 se též více aplikovaly odklony s restorativními prvky v přípravném řízení.

Sledování stavu a změn v kriminalitě (činů jinak trestných a provinění) mladých lidí patří mezi jeden z důležitých úkolů kriminologie. Samostatná kapitola se tedy věnuje specifické kategorii pachatelů, **mladistvým a dětem do 15 let** a jimi páchané **trestné činnosti**. Pokračuje v interpretaci trendů v kriminalitě mládeže (zejména majtkové, násilné a mravnostní) a mapuje vývoj a diference v trestání mladistvých. Podstatnou součástí je též analýza trendů sankční politiky aplikované vůči osobám mladším 18 let.

Objasněná kriminalita osob do 18 let se v zásadě již řadu let udržuje na nižší úrovni, než tomu bylo ve vzdálenější minulosti, a na srovnatelné úrovni se pohybuje v současnosti i množství delikventů. Za pozornost stojí, že u mladistvých pachatelů násilné kriminality došlo v roce 2018 k meziročnímu navýšení u těchto typů provinění přibližně o pětinu. Jinak nadále platí, že pachatelé do 18 let se nejčastěji dopouštějí majtkové trestné či jinak trestné činnosti.

V roce 2018, po období dlouhodobého poklesu počtů stíhaných a obžalovaných mladistvých, lze zaznamenat nepatrný nárůst jejich počtů, který začal v roce 2017. V roce 2018 také, i když nepatrně, stouply i počty odsouzených mladistvých. Struktura sankcí ukládaných soudy mladistvým se vzhledem k předchozímu roku příliš nezměnila. Mírně poklesl podíl obecně prospěšných prací a lehce se zvýšil podíl podmíněného odsouzení k trestnímu opatření odnětí svobody. Častěji než u dospělých jsou též využívány alternativy k potrestání. V roce 2018 bylo možné pozorovat pokles počtu uložených nepodmíněných opatření odnětí svobody. Také počty mladistvých ve výkonu trestního opatření odnětí svobody stále klesají. Patrný je výrazný pokles ukládání probačních programů jako jednoho z druhů výchovných opatření.

Stat' věnovaná **trestné činnosti cizích státních příslušníků** na území České republiky přináší aktualizované údaje týkající se počtu cizinců dlouhodobě pobývajících na území ČR a jejich skladby dle státní příslušnosti a jimi páchané kriminality. Statistika kriminality zachycují počty pachatelů – cizinců, ale nerozlišují, zda se jedná o cizince zdržující se v ČR dlouhodobě či krátkodobě, případně nelegálně.

Počet cizinců žijících legálně v ČR činil v roce 2018 564 tis., tj. 4,8 % populace. Největší počet cizinců žijících v ČR tvoří nadále občané Ukrajiny, Slovenska, Vietnamu a Ruské federace. V roce 2018 podíl cizinců na počtu spáchaných skutků činil 8,5 % a podíl na počtu stíhaných osob stoupl na 9,2 %, tj. absolutní počet objasněných trestných činů spáchaných cizinci poklesl oproti roku 2017 o 112, zatímco počet trestně stíhaných cizinců narostl o 109 osob. Občané Slovenska, Vietnamu a Ukrajiny jsou stíháni a žalováni z cizinců nejčastěji, což odpovídá jejich zastoupení na území ČR. Počet osob s cizí státní příslušností v českých věznicích v roce 2018 poklesl, čímž se přerušil určitý vzestupný trend posledních několika let. Nelegální migrace co do počtu zjištěných migrantů je v posledních třech letech relativně stabilní.

V rámci výzkumu **organizovaného zločinu** probíhá v Institutu pro kriminologii a sociální prevenci od roku 1993 každoroční dotazování expertů ze speciálních policejních a celních útvarů. V roce 2019 se na výzkumu podílela Národní centrála proti organizovanému zločinu (NCOZ), Krajské ředitelství Služby kriminální policie a vyšetřování Praha (KŘ SKPV), Národní protidrogová centrála (NPC) a celní útvary. Experti vyslovují kvalifikované odhady o organizovaných zločineckých skupinách na území České republiky a jejich činnostech. Prezentované výsledky se týkají hlavně posledního šetření, které proběhlo počátkem roku 2019 a v němž byl zaznamenán aktuální stav za rok 2018. Jsou připomenuty i dlouhodobé trendy.

Organizovanost zločineckých skupin se postupně zvyšuje. Mezi nejrozšířenější činnosti skupin organizovaného zločinu patřilo v roce 2018 praní špinavých peněz, korupce, daňové, úvěrové, pojišťovací podvody. Klesla výroba, pašování a distribuce drog. Trvale je mezi nejrozšířenějšími činnostmi i zakládání podvodných firem, nelegální výroba a pašování alkoholu a cigaret. Roste zneužití počítače k trestné činnosti a zvýšilo se zneužívání prostředků Evropské Unie. Za léta 2017 a 2018 bylo podle odhadu expertů v rámci organizovaného zločinu 17 % žen. Podíl externích spolupracovníků se od roku 2016 do současnosti se ustálil na 40 %. Podíl cizinců na organizovaném zločinu v České republice je i přes drobné výkyvy v podstatě stejný jako podíl Čechů. Nejvíce jsou zastoupeni Vietnamci, Ukrajinci, Rusové, Albánci. V roce 2018 byla poprvé zaregistrována trestná činnost Američanů, a to dotační podvody a korupce.

Zmapovány jsou i **vývojové trendy výkonu trestu odnětí svobody nepodmíněně** v letech 2008–2018, především se zřetelem na populaci osob tento trest vykonávajících. Pozornost je věnována také změnám u zaměstnanců Vězeňské služby ČR, tedy těch, kteří výkon NEPO trestu odnětí svobody zajišťují.

Jedná se o poměrně statickou oblast, proměna stavů odsouzených byla nejvíce ovlivněna amnestií prezidenta republiky v roce 2013, na základě které se naplněnost věznic dočasně snížila, avšak během tří let vystoupala opět k číslům z roku 2011, kdy dosahovala svého maxima. Vězeňská populace roste dynamičtěji v případě žen a celkově populace osob vykonávajících trest odnětí svobody nepodmíněně stárne. Po celé sledované desetiletí jsou největší skupinou odsouzení se základním vzděláním, nejčastěji odpykávaným trestem je trest do jednoho roku odnětí svobody nepodmíněně. U zaměstnanců Vězeňské služby České republiky nedocházelo k žádným radikálním změnám. Jako pozitivní lze jistě hodnotit fakt, že došlo k mírnému nárůstu jejich počtu, a to jak u příslušníků, tak občanských zaměstnanců a zároveň se zvyšuje podíl osob s vysokoškolským vzděláním.

Změna evidenčně statistického systému kriminality Policie ČR ovlivnila kontinuitu časových řad především u počtů stíhaných a vyšetřovaných osob. Od roku 2016 je pachatelům počítána veškerá trestná činnost, nikoli jen nejzávažnější skutek. S čísly do roku 2015 včetně je to tedy neporovnatelné, nicméně klesající trend pokračuje bez ohledu na tuto skutečnost.

Další úprava se týká výpočtu věku stíhané osoby. Věk pachatele již není počítán "ručně" vkladatelem, ale strojově. Před rokem 2016 byl věk počítán rozdílem data zahájení trestního stíhání a data narození, nyní bylo datum zahájení trestního stíhání nahrazeno datem spáchání trestného činu. Došlo tedy ke zpřesnění věku stíhané osoby, ale také k lehkému posunu k nižším věkovým kategoriím. Počty stíhaných osob podle věku jsou tedy opět nesrovnatelné s předchozími obdobími.

V souvislosti se změnami v databázi PČR nejsou za rok 2018 dostupná data o tzv. objektech napadení a prozatím není jasné, zda budou výhledově k dispozici údaje o obětech - fyzických osobách.

ÚDAJE O ROČENCE

Zpracování podkladů probíhá každoročně, v roce 2019 byla kompletována data za rok 2018 a doplněny časové řady od roku 2008.

Využita jsou data ze statistických přehledů kriminality Policie ČR, nestandardní sestavy z podkladů odboru věcných gescí a statistik Policejního prezidia ČR, přehledy či zvláštní sestavy na úrovni státních zastupitelství a soudů ze systému CSLAV (Centrální statistické listy a výkaznictví) Ministerstva spravedlnosti. Z resortních dokumentů jsou jako pramen dále užívány ročenky Vězeňské služby a pravidelné roční zprávy Nejvyššího státního zastupitelství o činnosti státního zastupitelství. Podkladem je i Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území ČR (ve srovnání s předchozím rokem), kterou prezentuje Ministerstvo vnitra.

Nedílnou součástí ročenky tvoří přílohy zachycující kontinuální vývoj kriminality obecně i vývoj jednotlivých druhů, a to v některých případech od počátku počítačového zpracování statistických dat.

Cílem publikace je interpretovat (nejen) odborné veřejnosti poznatky o vývoji trestné činnosti v České republice jak v tom konkrétním roce, tak v kontextu delšího časového vývoje. Studie nabízí zhodnocení stavu, struktury a intenzity kriminality včetně změn teritoriálních; a pohybů stavu a skladby známých pachatelů. A to včetně podkladů pro kapitoly věnované určitým kategoriím pachatelů – tj. mladistvým a dětem do 15 let, cizím státním příslušníkům či pachatelům organizované kriminality.

Kapitola V. věnovaná organizovanému zločinu prezentuje data z expertních odhadů. Dotazováni jsou pracovníci speciálních útvarů Policie České republiky (Národní centrála proti organizovanému zločinu, Krajské ředitelství Služby kriminální policie a vyšetřování Praha, Národní protidrogová centrála) a od roku 2012 i pracovníci celních útvarů. Počet expertů se většinou pohybuje mezi 30-40. V roce 2019 bylo dotazováno 37 expertů.

Publikace je k dispozici [zde](#).